

22.2.2016

Dnro 1736/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuja

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

VANKILA LAIMINLÖI RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMAN SEURANNAN

1

KANTELU

Kantelija pyysi kirjeessään 7.4.2015 eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan onko hänen rangaistusajan suunnitelmassaan ajalla 2009–2015 noudatettu vankeuslakia, kun hänen mukaansa suunnitelmaa ei ole yli kuuteen vuoteen päivitetty kuultuna kertaakaan. Kantelija lähetti kirjeen liitteenä rangaistusajan suunnitelmastaan kolme kopiota eri ajankohdilta. Kantelija pyysi saada antaa ja antoi vastineen lausuntoihin ja selvitykseen.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta pyydettiin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä toimittamaan lausuntonsa ja pyytämään selvityksen niiltä viranomaisilta, jotka ovat kunakin ajankohtana olleet vastuussa rangaistusajan kantelijan suunnitelman päivittämisestä.

Keskushallintoyksikkö toimitti lausuntonsa liitteenä Riihimäen vankilan rikosseuraamusesimiehen selvityksen. Selvityksen oli allekirjoittanut johtaja.

Keskushallintoyksikön lausunnon mukaan asiaa oli myös selvitetty puhelimitse Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen erikoissuunnittelijan kanssa.

3

RATKAISU

3.1

Selvitykset ja lausunto

Rikosseuraamusesimies (myöh. rse) kertoi tehneensä ensimmäisen merkinnän kantelijan rangaistusajan suunnitelmaan (myöh. ransu) 24.5.2013, jolloin oli todennut kantelijan muuttaneen osastolle ja olevan vankistatukseltaan ”toimeton.” Hän kertoi myös tehneensä seurantamerkinnot rikoksetonta elämäntapaa tukeviin tavoitteisiin edellä esittämänsä pohjalta. Sen jälkeen rse kertoi, että hän sekä muutamat muut vankilan virkamiehet ovat tehneet merkintöjä kantelijan suunnitelmaan ja näiden pohjalta rse kertoi tehneensä rangaistusajan suunnitelman seurantaa. Rse kertoi tuolloin ja myöhemminkin jutelleensa kantelijan kanssa ja yhdessä todenneen, että kantelija keskittyi käräjäasioihinsa tuolloin niin paljon, että varsinaista rangaistusajan suunnitelman tarkastelua tullaan tekemään vasta käräjäreissujen päätyttyä. Selvityksen mukaan keväällä 2015 kantelijan käräjäreissut olivat loppuneet ja vankilasta oli oltu yhteydessä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskukseen suunnitelman päivittämiseksi. Rse kertoi tehneensä tästä merkinnän suunnitelmaan, jonka oli laatinut ja sen päivittämisestä vastasi edellä mainittu arviointikeskus. Selvityksessä kerrotun lisäksi todettakoon, että toteutuneen toiminnan osalta rsen ensimmäinen merkintä suunnitelmassa oli 31.12.2013, jonka mukaan 14.8.2013 kantelijan toimintapaikka oli lukio.

Keskushallintoyksikön antaman lausunnon mukaan kantelijan ransua oli päivitetty viimeksi 13.7.2015 arviointikeskuksen toimesta. Lausunnossa viitattiin eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuihin 926/4/14 ja 4371/4/14, joka koski vangin rangaistusajan suunnitelman päivittämistä. Apulaisoikeusasiamies katsoi tuolloin Riihimäen vankilan menetelleen virheellisesti siinä, ettei kantelijan ransua ollut vuoden 2012 syyskuun ja vuoden 2014 alkupuolen välisenä aikana päivitetty asetuksen edellyttämin tavoin vähintään kolme kertaa vuodessa.

Kannanottonaan keskushallintoyksikkö katsoi, että vaikka kantelijan kanssa olisikin keskusteltu siitä, että rangaistusajan suunnitelmaa päivitetään vasta myöhemmin käräjämatkojen päätyttyä, ja vaikka vankilan menettely olisikin kantelijan olosuhteet huomioon ottaen jossain määrin ymmärrettävää, ei tämä ollut riittävä syy laiminlyödä suunnitelman päivittämistä vankeusasetuksen 19 §:n 2 momentin vastaisesti. Keskushallintoyksikkö kiinnitti Riihimäen vankilan huomiota rangaistusajan suunnitelmien asianmukaiseen päivittämiseen.

3.2

Oikeusohjeita

Vankeuslain 1 luvussa säädetään vankeuden täytäntöönpanon tavoitteista.

2 §

Vankeuden täytäntöönpanon tavoite

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.

Vankeuslain muutokset tulivat voimaan 1.5.2015. Kanteluun johtaneen menettelyn tapahtumajaksolla vankeuslain 4 luvussa ja vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 19 §:ssä säädettiin rangaistusajan suunnitelmasta seuraavasti.

4 luku

7 §

Suunnitelman laatimismenettely

Arviointikeskus laatii rangaistusajan suunnitelman. Suunnitelmaa tarkennetaan siinä vankilassa, johon vanki sijoitetaan.

Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä vangin kanssa. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä vangin suostumuksella hänen koti- tai asuinkuntansa viranomaisten, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Vangin yhteiskuntaan sijoittumisen parantamiseksi vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa on lisäksi vangin suostumuksella oltava tarpeen mukaan yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa.

Suunnitelman toteutumista on seurattava. Suunnitelma on otettava uudelleen käsiteltäväksi säännöllisin väliajoin sekä myös, jos sitä ei noudateta. Suunnitelman seuraamisesta vastaa tähän tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

19 §

Rangaistusajan suunnitelman laatiminen, toteuttaminen ja seuranta

Rangaistusajan suunnitelman laatii sijoittajayksikkö. Suunnitelman täytäntöönpanosta ja tarkentamisesta vastaa sijoitusvankila. Sijoitusvankila huolehtii myös niistä valmisteluista, joita vangin päästäminen valvottuun koevapauteen tai ehdonalaiseen vapauteen edellyttävät.

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista on vankilassa seurattava ja se on otettava tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuodessa.

Jos täytäntöönpanossa todetaan välttämättömäksi poiketa rangaistusajan suunnitelmassa vahvistetuista tavoitteista, vankilan on tehtävä sijoittajyksikölle esitys suunnitelman muuttamisesta. Samoin on meneteltävä, jos suunnitelman noudattaminen edellyttää vangin siirtämistä toiseen vankilaan, jollei sijoittajyksikkö ole siirtänyt toimivaltaa asiassa vankilalle.

Vankeuslain esitöissä on rangaistusajan suunnitelmasta todettu muun muassa seuraavaa.

6 §. *Rangaistusajan suunnitelma.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi rangaistusajan suunnitelmasta. Tämä suunnitelma olisi yksi tärkeimmistä välineistä, jolla kunkin vangin vankeusajasta pyrittäisiin tekemään ennustettava, suunnitelmallinen ja vaikuttava vankeusprosessi.

- - -

Vankia pyrittäisiin kannustamaan osallistumaan sellaiseen toimintaan, jolla pystytään vaikuttamaan vähentävästi vangin uusintarikollisuuteen ja parhaiten parantamaan hänen toimintakykyään.

- - -

Jotta järjestelmä toimisi aukottomasti käytännössä, 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että kullekin vangille tehtävän suunnitelman seuraaminen uskottaisiin nimetylle virkamiehelle, joka olisi tarpeen mukaan yhteydessä sijoittajyksikköön. Sijoittajyksikön ja nimetyn virkamiehen vastuulla olisi myös huolehtia siitä, että suunnitelma ja siinä olevat tiedot välittyvät toiseen laitokseen vangin siirron yhteydessä sekä vastaavasti vapaudessa toimiville viranomaisille ja yhteistyötahoille ehdonalaiseen vapauteen siirryttäessä.

Suunnitelman toteutumista olisi 3 momentin mukaan seurattava säännöllisin väliajoin, jotka riippuisivat yksittäisestä tilanteesta ja vangin olosuhteista. Suunnitelma olisi kuitenkin otettava uudelleen tarkasteltavaksi aina, jos käy ilmi, ettei sitä noudateta. (HE 263/2004, s. 148–149).

3.3

Kannanotto

Katson Riihimäen vankilassa menetellyn virheellisesti siinä, ettei kantelijan ransua ole syksyn 2008 syyskuun ja vuoden 2015 alkupuolen välisenä aikana otettu tarkasteltavaksi tai päivitetty asetuksen edellyttämin tavoin vähintään kolme kertaa vuodessa. Lisäksi virheellisesti on menetelty, kun suunnitelman merkintöjen vähäisyyden tai puuttumisen valossa vaikuttaa siltä, että esimerkiksi tavoitteen ”vastuunotto omista rikoksista/ rikosmyönteisten asenteiden muuttaminen rikosvastaisiksi” ei ole arvioitu edenneen, mutta tämän tavoitteen arvioimiseen liittyviä merkintöjä tai merkintöjä suunnitelman päivittämisestä ylipäätään ei ole em. ajanjaksolta. Merkintöjen puuttuessa on syytä otaksua, että suunnitelman tavoitteita edellä kerrotun osalta on arvioitu kantelijaa kuulematta. Nähdäkseni juuri tällaisessa tilanteessa keskustelu vangin kanssa on olennaisen tärkeää. Seurannan tarkoitushan on paitsi todeta, eteneekö suunnitelma, myös vaikuttaa sen etenemiseen. Vaikka ei liene mahdollista vaikuttaa kaikkiin vankeihin ja heidän elämänvalintoihin, rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteena on kuitenkin yrittää sitä.

Merkinnöistä todettakoon kuitenkin ransun arviointiin liittyvänä rnsen 30.7.2013 tekemä merkintä, jossa oli kirjattu ”keskustellun suunnitelmasta ja päivittämisen olevan ajankohtaista IPRA/Arken kautta keväällä 2014.” Suunnitelmaan on kirjattu myös keskusteluja lukio-opinnoista opinto-ohjaajan kanssa. Tältä osin voidaan todeta, että ransun merkintöjen perusteella kantelija on vankeusaikanaan ollut kouluttautumisensa suhteen oma-aloitteinen.

Vankeuslain mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallinnan ja sijoittumista yhteiskuntaan. Yhtenä tämän tavoitteen saavuttamista tukevana työvälineenä on vangin rangaistusajan suunnitelma. Jotta vangin elämänhallinnan ja yhteiskuntaan sijoittumisen

edistäminen olisi tehokasta, vankia tulee vankilassa pyrkiä ohjaamaan rangaistusajan suunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden suuntaan ja tukemaan häntä niiden saavuttamisessa. Nähdäkseni ransun päivitysvelvollisuus on asetettu juuri tässä tarkoituksessa, osaltaan edistämään ja palvelemaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitetta. Vankeuslain tavoitteiden näkökulmasta ei ole riittävää, että arviointikeskuksessa on rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa asetettu tavoitteet, vaan niiden edistymistä on seurattava vankilassa yhteistyössä vangin kanssa.

Olen aiemmissa kannanotoissani (mm. 926/4/14 ja 4371/4/14) todennut seuraavaa:

Vankeuslain mukaan suunnitelma on otettava uudelleen käsiteltäväksi säännöllisin väliajoin. Vankia kuulematta tapahtuva ”suunnitelman tekninen seuranta” ei ole uudelleen käsittelemistä. Tavoitteisiin pyrkiminen, vangin ohjaaminen ja tukeminen, voi toteutua vain olemalla vangin kanssa vuorovaikutuksessa. Vankilan velvollisuus on pyrkiä toteuttamaan suunnitelman tavoitteita yhteistyössä vangin kanssa. On vastoin vankeuslakia ja rangaistusajan suunnitelman tarkoitusta, jos suunnitelman seuranta toteutetaan ”teknisenä seurantakirjauksena”, joita olen havainnut Riihimäen vankilassa aiemmin tehdyn. Nähdäkseni seurannassa tulee olla kyse nimenomaan vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä vangin kanssa. Jotta seurannan tavoite toteutuisi tehokkaasti, vangilla tulee olla tilaisuus keskustella asetetuista tavoitteista ja niiden toteutumisesta, esittää omia näkemyksiään tilanteesta sekä saada tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa siitä, miten tavoitteisiin on mahdollista edetä.

Selvyyden vuoksi totean, ettei vangin tilannetta koskeville ”teknisille” kirjauksille nähdäkseni ole sinänsä estettä, mutta ne eivät voi korvata vähintään kolme kertaa vuodessa tapahtuvaa suunnitelman seurantaa, jonka tulee olla aktiivinen vuorovaikutteinen tilanne vangin kanssa.

Ymmärrän, että kaikki vangit eivät ole halukkaita yhteistyöhön tai eivät ole sitoutuneita asetettuihin tavoitteisiin. Tämä ei poista vankilan velvollisuutta pyrkiä toteuttamaan vankeuslain tavoitteita kaikkien vankien osalta. Myös suunnitelmaan alun perin sitoutumattoman vangin kanssa tulee säännöllisesti keskustella siitä, näkeekö hän tilanteen edelleen samalla tavoin, ja pyrkiä vaikuttamaan asiaan.

Jotta ransu olisi rangaistusajan suunnittelun kannalta mahdollisimman hyödyllinen ja riittävän informatiivinen erityisesti niissä tilanteissa, joissa päivittämisestä vastaava virkamies vaihtuu, niin teknillisten kirjausten merkitystä ei voida väheksyä. Nyt käsillä olevan kanteluasian selvittelyn kannalta olisin pitänyt erityisen tärkeänä kirjauksena kantelijan ransuun rsen selvityksessään toteamaa, jonka mukaan hän oli vuonna 2013 kantelijan saapuessa hänen osastolleen ja myöhemminkin keskusteltuaan tämän kanssa heidän yhdessä todenneen, että kantelija keskittyy kärjäasioihinsa niin paljon, että varsinaista rangaistusajan tarkastelua tullaan tekemään vasta kärjäreissujen päätyttyä.

Kantelijan ransun Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen 13.7.2015 toteuttamassa päivityksessä suunnitelmaan lisättiin yksi uusi tavoite, joka oli perhesuhteiden ylläpitäminen. Käsitykseni mukaan kyseisen tavoitteen lisääminen valtioneuvoston vankeudesta antaman asetuksen 19 §:n 3 momentin mukaisesti vankilan sijoittajayksiolle tekemän esityksen perusteella tässä vaiheessa, kun vankilassaoloaika kantelijalla on jo takanaan noin seitsemän vuotta, kertoo osaltaan kiistatta kantelijan ransun seurannan laiminlyömisestä Riihimäen vankilassa.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen rangaistusajan suunnitelman seurannan ja päivittämisen laiminlyömisestä Riihimäen vankilan johtajan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle ja rikosseuraamusmiehelle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän päätöksen tiedoksi myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.